

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av skolans arbete med
extra anpassningar vid Höglundaskolan i
Haninge kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Höglundaskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.¹

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen i normalfallet.²

Stöd för arbetet med extra anpassningar återfinns förutom i skollagen främst i Skolverkets Allmänna råd för arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram.³

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolans arbete med extra anpassningar under hösten 2015 och våren 2016 med stöd av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Granskningen vid Höglundaskolan i Haninge kommun ingår i detta projekt. Kvalitetsgranskningen av skolans arbete med extra anpassningar genomförs i ytterligare 14 kommunala skolor.

Höglundaskolan besöktes under perioden 7 till och med 10 december 2015. Ansvariga inspektörer från Skolinspektionen har varit utredarna Stina Linder och Ulf Pantzare. Från SPSM har rådgivaren Marie Fogelberg deltagit. I denna rapport redovisas

1 Skollagen (2010:800) 1 kap. 4 §

2 Skollagen (2010:800) 3 kap. 5a §

3 SKOLFS 2014:40

iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Höglundaskolan

Höglundaskolan ligger i kommundelen Jordbro i Haninge kommun. Vid tidpunkten för granskningen har skolan 82 elever i förskoleklass och 452 elever i grundskolans årskurs 1–6. Skolan invigdes i januari 2013 då eleverna från gamla Lundaskolan flyttade in. Skolan leds av en rektor och en biträdande rektor.

Skolan är från och med årskurs 4 organiserad med ämneslärarsystem där klasserna har egna klassrum och lärarna roterar mellan klasserna. Eleverna byter lärare mellan årskurs 3 och 4. I dag finns en extra resurs kopplad till eleverna i årskurs 4 motsvarande en fjärdedels tjänst per klass. I de lägre årskurserna har skolan nyligen återgått till ett klasslärarsystem.

Elevhälsan vid skolan består av skolsköterska, kurator, speciallärare och en psykolog som kommer till skolan vid behov.

Läsåret 2014/2015 gick det 17,7 elever per lärare (heltidstjänst) enligt offentlig statistik, vilket kan jämföras med rikets 12,1 och kommunens i stort 13,5. Skolans rektor uppger vid besöket att det då gick 16,2 elever per lärare. Antalet elever per lärare har stigit kraftigt på skolan under de senaste åren enligt offentlig statistik.

De två elever vid skolan som Skolinspektionen följt i denna granskning går i årskurs 4. Elevnamnen "Julia" och "Hussein" i denna rapport är fiktiva och används endast för att underlätta läsningen. Skolinspektionen har inför granskningsbesöket begärt att få ta del av den dokumentation som finns kring eleverna i form av skriftliga individuella utvecklingsplaner, eventuella utredningar inför beslut om särskilt stöd, dokumentation av extra anpassningar kring eleven, samt annan beskrivning av skolans arbete för att identifiera elever som kan vara i behov av extra anpassningar.

Centralt för skolans arbete med extra anpassningar för de aktuella eleverna är skolans "Checklista; Extra anpassningar och åtgärder i undervisning och klassrum", nedan kallad "Checklistan". I denna noteras respektive elevs extra anpassningar utifrån en på förhand uppställd bruttolista. Den anpassade checklistan följer i de fall det blir aktuellt med utredning inför beslut om särskilt stöd med som underlag.

För närmare beskrivning av granskningens genomförande, se avsnitten nedan Syfte och frågeställningar samt Metod och materialmetodfrågor i slutet på rapporten.

Resultat

1 Genomför skolan extra anpassningar för eleven och görs de extra anpassningarna i ett tidigt skede?

Här granskas om lärare och annan skolpersonal har och har haft ett ändamålsenligt arbete kring eleven för att tidigt identifiera elevens behov av extra anpassningar. Dessutom granskas om extra anpassningar skyndsamt satts in, att de dokumenteras samt om dessa följs upp för att säkerställa att de har avsedd effekt och annars korrigeras.

1.1 Har lärare och annan skolpersonal nu och tidigare ett ändamålsenligt arbete kring eleven för att tidigt uppmärksamma och identifiera elevens behov av extra anpassningar?

De elevhälsoföreträdare som Skolinspektionen intervjuat i samband med granskningsbesöket uppger att uppgifter om tänkbara kvarvarande behov av extra anpassningar från åk 3 inte har följt med till de nuvarande lärarna i åk 4. Detta bekräftas av intervjuade lärare. De uppger att skriftlig dokumentation kring eleverna inte följt med vid lärarbytet inför åk 4, bland annat på grund av att underlag försvunnit. Avlämnande lärare uppger att överlämnandekonferenserna fokuserat på de elever där de största behoven funnits, vilket inte omfattar de aktuella eleverna.

Kartläggning av elevernas kunskapsnivå och kunskapsutveckling sker via olika typer av nationella, kommungemensamma och lokala tester och prov enligt intervjuade lärare. Lärarna hänvisar även till enklare läxförhör och andra kunskapsredovisningar som tillfällen för detta. De menar dock att lärarens observationer i klassrummet är det viktigaste tillfället för lärarna på skolan att få syn på elevernas beteenden och kunskaper.

Intervjuade företrädare för elevhälsan uttrycker en osäkerhet över hur de generella signaler som exempelvis skolsköterskan fångar upp vid elevhälsosamtal förväntas kunna användas förebyggande för de aktuella eleverna.

Lärarna uttrycker att det är svårt att veta vad som är att betrakta som extra anpassningar och att de efterlyser mer stöd för analytiska diskussioner kring eventuella behov av anpassningar kring en eller flera elever. En lärare menar att eleverna riskerar att inte få det stöd de behöver då det inte är klarlagt vad som ska betraktas som individanpassning, extra anpassningar eller särskilt stöd vid skolan. Trots detta fyller respektive mentor ensam i den checklista för extra anpassningar som de elever Skolinspektionen följer har. Skolinspektionen vill i samband med detta påtala att det är rektors ansvar att utarbeta rutiner på skolan för arbetet med extra anpassningar och även besluta om hur de ska dokumenteras.

Då lärarna menar att de elever Skolinspektionen har följt inte tillhör den målgrupp av elever som har de största behoven av anpassningar vid skolan så har situationen kring dessa inte lyfts med någon representant från elevhälsan, vilket även bekräftas vid intervju med företrädare för elevhälsan. Inget framkommer heller i intervju med undervisande lärare som tyder på att lärarna talar systematiskt med varandra om de aktuella elevernas styrkor, möjligheter eller behov, vilket även stärks av utsagor från elevhälsans företrädare. Flera lärare efterlyser professionella samtal mellan kollegor kring hur de kan möta de behov som uppstår kring eleverna.

Elevhälsoföreträdarna beskriver att det varierar i vilken mån lärarna lyssnar på eleverna. De beskriver att det finns elever som är medvetna om sina behov, men att lärarna inte alltid lyssnar på dessa och att det därför blir svårt att möta behoven.

Lärarna uppger att de i vissa fall varit osäkra på hur mycket information som nått fram till vårdnadshavarna för båda de aktuella eleverna på grund av att alla vårdnadshavare inte talar så god svenska.

Eleven Hussein

Vad gäller eleven Hussein som Skolinspektionen följt så beskriver lärarna att de upptäckte att det fanns någon form av särskilda behov kring honom redan i årskurs 3. Undervisande lärare i åk 4 uppger att de har talat med en av vårdnadshavarna om Husseins styrkor och behov tidigt under terminen. Intervjuad vårdnadshavare bekräftar att skolan redan i åk 3 informerat dem om att han haft svårt att koncentrera sig i skolan. Hur det fungerar för Hussein i skolan nu har vårdnadshavaren dock inte informerats om. Vad som underlättar för honom att lära sig, menar vårdnadshavaren, att denne inte heller haft någon dialog med skolan om. Vårdnadshavaren har vid intervjun bilden att Hussein får extra lektioner ibland, i svenska och i matematik, efter skolan.

Eleven Julia

Eleven Julias vårdnadshavare uppger vid intervju att skolan först helt nyligen informerat denne om att Julia är i behov av någon form av stöd i skolan. Vårdnadshavaren menar att skolan inte frågat denne något om exempelvis hur föräldrarna upplever att hon lär sig bäst. Vårdnadshavaren har bilden att Julia nu får stöd i matematik en eftermiddag i veckan. Det framkommer också vid lärarintervju att lärarna som en form av extra anpassning redan tidigare särskilt bevakat att Julia exempelvis kommer igång med sitt arbete på lektionen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan på ett rutinmässigt sätt använder metoder/verktyg för att identifiera problem avseende elevens kunskapsnivå och kunskapsutveckling eller andra svårigheter i skolsituationen som kan påverka kunskapsutvecklingen negativt. Det är dock upp till varje lärare att förvalta resultatet av uppföljningen.

Skolinspektionen bedömer att lärare och annan skolpersonal i mycket låg grad har ett ändamålsenligt arbete kring eleven för att tidigt uppmärksamma och identifiera elevens behov av extra anpassningar. Elevens undervisande lärare samverkar i låg grad för att identifiera elevens behov av extra anpassningar. Elevhälsans kompetens tas inte tillvara. Eleven och elevens vårdnadshavare får heller inte möjlighet att samverka i tillräcklig omfattning.

1.2 Sätter skolan in extra anpassningar skyndsamt?

Den checklista för extra anpassningar som skolan har skickat till Skolinspektionen är upprättad några dagar innan granskningsbesöket. Tidigare IUP för eleverna saknas, vilket även gäller den IUP som upprättades senast för dessa elever.

Eleven Hussein

Vad gäller eleven Hussein, som Skolinspektionen följt, så beskriver den lärare i teoretiska ämnen som finns kvar vid skolan från Husseins tidigare år att de upptäckte att han inte nådde målen i årskurs 3. Ansvarig lärare satte då in olika typer av stöttning inom ramen för den ordinarie undervisningen i klassrummet. Intervjuad vårdnadshavare bekräftar att skolan redan i åk 3 informerat dem om att det finns behov av extra stöd kring Hussein. Inga extra anpassningar har dock förtecknats i Husseins IUP enligt läraren. Övriga lärare som undervisat Hussein i teoretiska ämnen har avslutat sina anställningar vid skolan.

Eleven Julia

Vid lärarintervju uppger den lärare som tidigare undervisat Julia att hon under hela tiden i skolan haft svårt att komma igång med sitt arbete och att läraren har behövt bevaka detta. Läraren menar att läsningen varit det övergripande frågetecknet kring henne, men att det även funnits behov kring praktiska ämnen. Läraren menar att det fungerat bra att hantera Julias behov, åtminstone i de ämnen hon undervisat Julia i. Julia deltog även tidigare i en läsgrupp. Inga extra anpassningar har dock förtecknats i elevens IUP enligt läraren. Övriga lärare som undervisat Julia i teoretiska ämnen har avslutat sina anställningar vid skolan.

Eleven Julias vårdnadshavare uppger vid intervju att skolan först helt nyligen informerat denne om att Julia är i behov av någon form av stöd i skolan.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna påbörjar arbetet med extra anpassningar direkt efter att de identifierat att eleverna är i behov av extra anpassningar. Elevens individuella utvecklingsplan innehåller dock inte en sammanfattning om vilka extra anpassningar som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven.

1.3 Följer skolan kontinuerligt upp extra anpassningar för att säkerställa att de har avsedd effekt för eleven och annars korrigeras?

Skolans rektor beskriver hur skolan avser att bevaka att de elever som inte når, eller riskerar att inte nå kunskapskraven får extra anpassningar. Detta ska enligt rektorn ske genom sammanställning av kunskapsresultat både i grupp och enskilt. Respektive ansvarig lärare får enligt denne redovisa för rektor vad som görs individuellt för de aktuella eleverna. Detta följs sedan upp regelbundet.

Den lärare som undervisat bägge de elever som Skolinspektionen följt och som finns kvar vid skolan uppger att uppföljning och justering av tidigare extra anpassningar har genomförts för de aktuella eleverna. Detta har dock genomförts individuellt av respektive lärare. Vid behov har läraren på eget initiativ stämt av med någon annan. Något strukturerat sätt att följa upp effekten av de extra anpassningarna har dock inte skolan haft enligt henne. De insatser som gjordes under den tid hon undervisade de aktuella eleverna bedömdes fungera, varför det inte fanns någon anledning att justera dessa enligt läraren.

Som konstateras på annan plats i denna rapport så bedöms bägge de elever Skolinspektionen följer att inte nå kunskapskraven. Eleverna går vid granskningstillfället första terminen i årskurs 4.

Vid intervju med de aktuella elevernas nuvarande lärare uppger dessa att uppföljning av effekten av de extra anpassningarna på elevernas lärande ska göras vid utvecklingssamtal med elev och vårdnadshavare. Utvecklingssamtal baserat på de nuvarande lärarnas undervisning med tillhörande extra anpassningar är dock inte genomförda ännu. Endast samtal tidigt under höstterminen har genomförts som inledning på läsåret.

Effekterna av genomförda extra anpassningar följs inte upp strukturerat på något annat sätt enligt vad som framkommer vid intervjuer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan inte rutinmässigt använder metoder/verktyg för att identifiera effekten av extra anpassningar på elevens kunskapsnivå och kunskapsutveckling. Lärarna har inte heller avsatt tid för att följa upp insatta extra anpassningar, varför läraren inte heller kan genomföra eventuella nödvändiga förändringar eller anpassningar av elevens extra anpassningar när behov finns.

2 Görs en tillräcklig analys av elevens förutsättningar och behov för att kunna ge eleven relevanta extra anpassningar?

Här granskas om skolans bild av elevens behov avviker väsentligt från det konstaterande av elevens behov som SPSM tillsammans med Skolinspektionen gör. Granskningen ska utreda om läraren har en tydlig bild av elevens behov.

Inför granskningen har Skolinspektionen begärt in elevernas skriftliga individuella utvecklingsplaner (IUP) med omdömen om elevens kunskapsutveckling och framåtsyftande sammanfattning om vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och utvecklas så långt som möjligt. I sammanhanget vill Skolinspektionen påtala att i de fall eleverna har extra anpassningar så ska även de finnas förtecknade i elevens IUP. Innehållet i elevens IUP ska kommuniceras med eleven och dennes vårdnadshavare.

Skolan har efter begäran lämnat över omdömen om elevens utveckling som upprättats i slutet på november och som härrör till kommande utvecklingssamtal.

Underlag från tidigare IUP saknas för de aktuella eleverna för tidigare årskurser.

Eleven Hussein

Vid höstterminens start har aktuell mentor i samband med de kombinerade utvecklingssamtal och "lära-kännasamtal" för Hussein upprättat en form av framåtsyftande planering i de ämnen som mentor själv undervisar i. Där beskrivs att han behöver stärka sina kunskaper i matematik genom att arbeta i en mindre grupp av elever, samt delta i särskilda matematiktimmar en viss dag i veckan. Han ska även förstärka sin läsförståelse i de naturorienterande ämnena och matematik.

I mitten på terminen bedömde skolan att Hussein riskerade att inte nå målen i både svenska och matematik, vilket presenterats för Skolinspektionen i den förberedande kartläggningen inför denna granskning. I de omdömen som upprättats i slutet på november och som presenterats för Skolinspektionen bedöms Hussein nå kunskapskraven i matematik, men inte i en rad andra ämnen som exempelvis svenska som andraspråk.

I "Checklista; Extra anpassningar och åtgärder i undervisning och klassrum" för Hussein i slutet på november med förteckning över de extra anpassningar som bedöms som nödvändiga för honom anges följande behov (i sammandrag av det som inte anges som ordinarie undervisning): "... kortare redovisningar av läxor och uppgifter. Får ibland hjälp med att skriva då Hussein arbetar med uppgifter i skolan. Tid efter ordinarie skoldag erbjuds till eleven. Vi möjliggör för eleven att arbeta med anpassade uppgifter. Individualiserad anpassat uppgifter. Grupparbete, Diskutera och bolla idéer för att lösa matematiska problem, Praktiska uppgifter t.ex. laborativ matematik. Vi har placerat Hussein plats flera gånger i klassrummet. Hussein sitter längst fram. Uppmärksamma eleven."

Intervjuade lärare anger att checklistan funnits under hösten, men att dessa inte fyllts i förrän i november i år.

Vid intervju med Hussein så beskriver han att det är roligt i skolan när de får aktivera kroppen. Det är inte så roligt när det är läxor och när de skriver svåra ord i klassen.

Hussein tycker att han lär sig bäst då det finns tillgång till individuell hjälp i klassrummet. Det känns inte som att det är någon skillnad om det handlar om att läsa eller lyssna. Det är dock en fördel säger Hussein om lärarna talar långsamt. Hussein känner själv att mer hjälp behövs i matematik. Matematiken har alltid varit ett svårare ämne. Där kan en bra hjälp vara att de arbetar med praktiskt material. Han tycker också att det är roligt och lärorikt att arbeta intensivt med läsningen i en mindre grupp som de gör just nu. Hussein känner att det ibland är svårt att hänga med på de vanliga lektionerna.

Vid intervju med vårdnadshavare så beskriver denne att Hussein kan vara lättstörd när han arbetar men att han arbetar på fokuserat när han får stöttning av en vuxen som sitter nära och kan förklara. Kortare stunder fungerar bra, men sedan viker fokus. Föräldrarna upplever att matematiken har varit lite svårare. Från skolan har de fått höra att Hussein behöver koncentrera sig bättre.

Hussein kan enligt en intervjuad lärare ha problem med läsförståelsen och arbetsminnet. Han saknar också "driv" enligt läraren. Enligt en annan lärare behöver han få arbeta med matematiken eller annat ämne helt ensam eller ensam med läraren för att fungera bra, inte sitta med andra elever. Hussein behöver öva mycket men har ett driv enligt denne. Koncentrationen nämns som ett problemområde och han beskrivs också behöva täta avstämningar och ibland att läraren läser för honom. Hussein beskrivs kunna komma mer till sin rätt vid muntliga prov. Ytterligare tid för studiestöd utanför ordinarie lektionstid är annat som nämns. Lärarna uttrycker osäkerhet kring vad Hussein själv tänker om de behov som uppstår runt honom och hur lärarna lyckas hantera dessa.

Undervisande lärare beskriver sammantaget att det varit svårt att få syn på Husseins behov i klassrummet. De upplever inte att han gett så tydliga signaler om sitt behov.

Vid genomförda lektionsobservationer får Skolinspektionen och SPSM sammantaget bilden att Hussein har behov av

- Att använda sig av flera sinnen för att hålla sin aktivitet uppe
- Att det finns individanpassat material och en tydlighet i uppgiften
- Tydliga instruktioner och bekräftelse under arbetets gång
- Stöd för att delta i muntliga genomgångar och att uttrycka sig verbalt
- Att utmanas på rätt nivå
- Tydlighet och konkretisering
- Förändring/variation för att bibehålla sin koncentration

När det ges möjlighet att kombinera den auditiva informationen med visuellt och/eller taktila inlag visar Hussein större aktivitet, vilket enligt Skolinspektionens bedömning

tyder på att han har behov av att använda flera sinnen i lärsituationer. Hussein uppvisar svårigheter att delta i muntliga genomgångar och att uttrycka sig verbalt. Vid flera tillfällen framkommer att han har svårigheter att uttrycka svar på frågor muntligt, då han svarar "jag vet inte" eller "jag kan inte". Däremot visar han högre aktivitetsgrad och bättre självförtroende när det ges möjlighet att visa sin kunskap på annat sätt än verbalt, framförallt tydligt när det gavs möjlighet att visa med kroppen som verktyg. Ett exempel på detta är när Hussein visar att han kan förklara tre ord: skrynklig, husknut och huka. Hussein kan inte förklara dessa verbalt, men genom att använda sig av kroppen och klassrummet fungerar det. I dessa situationer är han aktiv och visar glädje över att visa sina kunskaper.

Hussein uppvisar stora svårigheter att hänga med och att behålla koncentrationen under muntliga genomgångar. Observationerna visar att några minuter in på en muntlig genomgång har han tappat kontakten med läraren. Hussein blir sittande vid bordet, pysslande med annat och börjar då rita, leka med bok, bygga med klossar etc. Han deltar inte i gruppdiskussioner, helklassdiskussioner utan blir även då passiv. De gånger som läraren har visuellt stöd till sin muntliga genomgång, till exempel genom att visa en bild, visar han större aktivitet under den stund som genomgången handlar om information kopplat till bilden.

Arbetsätt som har högre grad av involverande uppgifter, som att ha högläsning varannan rad, visar också på en stegring i aktivitetsgraden hos Hussein då koncentrationen bibehålls under en längre stund jämfört med muntliga genomgångar. Hussein uppvisar behov av förändring/variation för att bibehålla sin koncentration. När det blir byte av aktivitet eller en förändring i arbetsätt kommer han igång med arbete igen. Detta är framförallt synligt när det är auditivt arbete, som genomgångar och diskussioner.

När Hussein förväntas arbeta på egen hand måste uppgiften vara anpassad efter hans nivå för att arbetet ska fortskrida. Om uppgiften är för svår har Hussein ett stort behov av individuell instruktion, bekräftelse och förklaringar för att komma vidare med uppgiften. Ett exempel på detta är när han fick instruktionen att använda sitt finger för att följa med i högläsning behöll eleven koncentration genom hela läsningen.

Hussein vill producera det som förväntas under lektionen och försöker arbeta med uppgifter. När han får vägledning och/eller uppmaning att genomföra moment sker detta direkt. Till exempel när läraren ber honom läsa högt i sin bok eller när han ska fylla i ett arbetsblad. När Hussein inte vet vad som förväntas i uppgiften blir han antingen passiv eller arbetandes utan studieteknik/strategi. När Hussein genomförde ett så kallat "lucktest" på svenska skrev han ord på alla rader, men förstod inte att det längst ned på sidan fanns ord som man skulle välja emellan. På så vis fick han ett lågt resultat på testet, mycket på grund av att han valt fel strategi för att lösa uppgiften.

Hussein visar i observationerna att när han vet vad som förväntas av uppgiften behåller han sin koncentration och arbetsinsats.

Eleven Julia

I mitten på terminen bedömde skolan att Julia riskerade att inte nå målen i både svenska och matematik, vilket presenterats för Skolinspektionen i den förberedande kartläggningen inför denna granskning. Även i de omdömen som upprättats i slutet på november och som presenterats för Skolinspektionen bedöms Julia på detta sätt.

I "*Checklista; Extra anpassningar och åtgärder i undervisning och klassrum*" för Julia i slutet på november med förteckning över de extra anpassningar som bedöms som nödvändiga för eleven anges följande behov (i sammandrag av det som inte anges som ordinarie undervisning): "Muntligt är bättre för Julia. Julia kan ibland få kortare arbetsintervaller, som 5 minuter och 10 minuter. När hon har det att förhålla sig till går det bra. Då har hon lättare att koncentrera sig. Hon tycker det är roligt att använda händerna och utveckla sin fantasi. Finns pauser inplanerade, Julia är inte i behov av fler pauser än dem som redan är inlagda."

Vid intervju med Julia beskriver hon att det blir enklare när läraren är tydlig med vad som ska göras, exempelvis vems tur det är att läsa vid högläsning. Det är inte lika bra när det är upp till eleverna att markera att de vill och kan läsa. Julia upplever också att det är bra när läraren sitter intill och stöttar. Det är också en fördel när lärarna inte talar så snabbt, det blir enklare att förstå då. Just nu är det särskilt svårt med matematiken även om det är roligt. Julia försöker tänka praktiskt när det blir svårt. Exempelvis överföra till ett praktiskt exempel. Om hon fortfarande inte förstår så säger hon att hon räcker upp handen. Om läraren inte kommer så brukar hon dock ta ned den och vänta istället.

En av Julias undervisande lärare uppger att Julia behöver särskilda instruktioner och krav från skolan. En annan menar att det är svårt att sätta fingret på vad hennes behov egentligen är. Läraren från tidigare år säger att Julia behöver "puffas på" för att komma igång när hon ska arbeta. Ytterligare en lärare menar att hon är svag, omotiverad och lätt hamnar i barnsligheter i klassrummet. Att hon behöver komplettera sina förkunskaper.

Vid genomförda lektionsobservationer får Skolinspektionen och SPSM sammantaget bilden att Julia har behov av

- Struktur, rutiner och tydlighet under skoldagen
- Tydliga instruktioner – både muntliga och skriftliga, gärna med visuellt stöd både i form av bilder och text
- Korta genomgångar och varierade arbetsuppgifter under lektionen

- Individuellt anpassade arbetsuppgifter med variation, samt hjälp att komma igång med sitt arbete vid självständiga arbetsuppgifter
- Kontinuerlig feedback för att skapa förståelse och öka förmåga till självständigt arbete och ansvar, samt uppmärksamhet och uppmuntran för att behålla fokus
- Ett anpassat och lugnare arbetstempo vid vissa lektioner

En grundläggande förutsättning är att eleven finns på plats vid lektionsstart. Det är vid flera av de observerade lektionerna otydligt vid övergångar mellan olika lektioner och aktiviteter och många elever kommer försent till lektionerna samt vandrar ut och in ur klassrummen under lektionstid. Julia tillhör de elever som vid ett flertal tillfällen kommer försent.

När hon får ett uppstartsstöd så går det bra. När hon har fått arbeta med tydliga uppgifter så lyckas hon bra med dessa. Det är avgörande för henne att det är en tillräckligt tydlig uppgift. Julia fick en tydlig läxa inför den läxgrupp hon skulle delta i. Då fungerade arbetet mycket bra. Hon visste då på förhand att det skulle bli ett läxförhör. Julia tycks behöva en variation i sitt arbetssätt. Arbetstempot vid vissa lektioner behöver också dras ned för att anpassas till Julia och övriga elever i klassen.

Vid observerade lektioner tycks Julia vara analytisk när hon får tid att tänka själv. Hon noterar och reflekterar över saker som de övriga eleverna inte sett. Eventuellt kan visuellt stöd stimulera henne att hålla fokus. Vi såg exempel på detta när eleverna arbetade med att associera kring en bild. Då kunde Julia hålla fokus under en längre tid. Allmänt noteras att egna skrivuppgifter fungerar ganska bra för Julia.

Hon har behov av att lärarna uppmärksammar och uppmuntrar henne. Ger lätt upp när läraren inte ser henne. Det tycks vara viktigt för att hon ska hålla sig fokuserad och intresserad. Julia tenderar att tappa fokus snabbt på de lektioner som observerats då hon inte får någon fråga eller uppgift. Utmaningarna behöver också vara utifrån Julias egna förutsättningar för att hon inte ska ge upp.

Julia behöver konstruktiv feedback för att lita till sin förmåga och arbeta vidare självständigt. Hon blir lätt osäker och säger att hon inte kan, får hon då bara bekräftelse på att hon är på rätt väg så arbetar hon vidare fokuserat under längre perioder. Under en svenskauppgift arbetade hon både vidare och utvecklade uppgiften på eget initiativ efter positiv feedback. Under en matematiklektion var hon på väg att sudda ut sitt rätta svar då läraren inte läste igenom Julias svar utan bara kommenterade kamraten som Julia arbetat i par med och som svarat fel. Julia fick här ingen chans att visa sitt alternativ och få feedback på detta.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan inte gjort en tillräcklig analys av elevernas förutsättningar och behov för att kunna ge eleverna relevanta extra anpassningar. Den bild av elevernas behov som skolan presenterar är otydlig och över-

ensstämmer endast till mindre del med den bild av elevernas behov Skolinspektionen och SPSM får vid granskningen.

3 Ges extra anpassningar i nuläget utifrån elevens förutsättningar och behov så att eleven kan nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling?

Här granskas om de extra anpassningar eleven får matchar elevens verkliga behov i de enskilda fallen. Det kan avse olika dimensioner av extra anpassningar, exempelvis anpassning av arbetsformer, stöd för att organisera sitt arbete eller stöd för att hantera sociala aspekter av utbildningen.

Som tidigare beskrivet så finns inga extra anpassningar förtecknade i någon individuell utvecklingsplan för de aktuella eleverna, vilket de ska vara. Skolinspektionen har därför ringat in aktiviteter som kan anses som möjliga extra anpassningar utifrån skolans skriftliga underlag, lärarnas utsagor och observationer.

Eleven Hussein

I "Checklista; Extra anpassningar och åtgärder i undervisning och klassrum" för Hussein i slutet på november med förteckning över de extra anpassningar som bedöms som nödvändiga för eleven anges följande extra anpassningar (i sammandrag av det som inte anges som ordinarie undervisning): "... arbetar med begrepp och förklarar sammanhang och ord i texter innan eleven själv arbetar med dem. Får ibland hjälp med att skriva då han arbetar med uppgifter i skolan. Tid efter ordinarie skoldag erbjuds till eleven. Vi möjliggör för eleven att arbeta med anpassade uppgifter. Individualiserad anpassade uppgifter. Det sker individuella samtal med eleven. Vi har placerat hans plats flera gånger i klassrummet. Hussein sitter längst fram. Sker kontinuerligt varje dag från samtliga lärare både på lektionstid och under raster. Uppmärksamma eleven."

Vid intervju med undervisande lärare beskriver de att för eleven Hussein genomför de extra anpassningar i form av tydliga instruktioner, bekräftelse, att läsa tillsammans med honom, samt muntliga redovisningar i ett par ämnen. Läsgruppen i svenska nämns som viktig även för honom. I matematiken avsätts tid efter ordinarie lektionstid och särskilda individuella uppföljningstillfällen där de talar om hur arbetet går. Särskilda ordförklaringar nämns som en anpassning av en lärare även för Hussein, även om läraren även kring honom egentligen inte betraktar det som en extra anpassning.

Vid genomförda lektionsobservationer noterar Skolinspektionen och SPSM att följande insatser förekommer, vilka ibland pekats ut som extra anpassningar av skolan.

En av lärarna placerade Hussein långt fram i klassrummet för att elevens koncentration skulle förbättras. En annan lärare gjorde tvärtom av samma anledning och placerade honom långt bak i klassrummet.

Under en lektion (lästräning) hade gruppen anpassat material på gruppnivå.

Vid några tillfällen observerades att lärarna sa uppmuntrande ord eller att lärarna uppmärksammade att Hussein behöver påminnas för att komma igång att arbeta/delta. Exempelvis i Matematik: Hussein kunde inte svara på en fråga och läraren säger "jag vet att du kan", och lät sedan honom läsa innantill, vilket gick bra. I Svenska: Läraren gick förbi Hussein och bekräftade att han skrivit rätt på sitt arbetsblad. Hussein uppvisade då ny energi och fortsatte arbeta. I skolans läsgrupp: Läraren uppmuntrade honom att läsa sina textrader, vilket Hussein gjorde.

Vid något tillfälle observerades att Hussein fick en enklare uppgift att lösa, när han inte kunde besvara en fråga. Det medförde att eleven löste den enklare uppgiften.

Hussein gavs möjlighet att visa sina ordkunskaper genom att använda kroppen istället för att förklara muntligt i samband med skolans läsgrupp, vilket fungerade bra.

En av lärarna hade en kort träff med Hussein efter lektionstid. Då pratade de igenom vad han behöver träna mer på inom ämnet. De bestämde då att Hussein ska stanna efter skoltid en dag i veckan under en period.

Skolinspektionens bedömning av Husseins behov av extra anpassningar utgår från det konstaterande av elevens behov som gjorts under fråga 2 ovan.

Skolinspektionen konstaterar att endast enstaka exempel på insatser kring identifierade behov finns representerade i observerad undervisning vad gäller: att använda sig av flera sinnen för att hålla sin aktivitet uppe; att det finns individanpassat material och en tydlighet i uppgiften; bekräftelse under arbetets gång; att utmanas på rätt nivå; samt. Extra anpassningar för att möta samtliga dessa behov behövs därför i mycket högre grad och i fler ämnen, likväl som övriga identifierade behov behöver mötas.

Eleven Julia

I "Checklista; Extra anpassningar och åtgärder i undervisning och klassrum" för Julia i slutet på november med förteckning över de extra anpassningar som bedöms som nödvändiga för henne anges följande extra anpassningar (i sammandrag av det som inte anges som ordinarie undervisning): "Får ibland hjälp med att skriva då hon arbetar med uppgifter i skolan. Julia kan ibland få kortare arbetsintervaller, som 5 minuter och 10 minuter. Positiv förstärkning: Sker kontinuerligt varje dag från samtliga lärare både på lektionstid och under raster. Studiestöd ges efter ordinarie skoldag varje torsdag."

Vid intervju med undervisande lärare beskriver de att för eleven Julia så genomför de extra anpassningar i form av förberedelse inför läxor, att någon lärare sätter sig intill henne för att se att hon slutför sina uppgifter. Julia får även välja sin redovisningsform hos den aktuella läraren. Studiestöd en gång i veckan nämns också, lika som möjligheten att redovisa enskilt i något ämne, samt läsgruppen i svenska. Särskilda ordför-

klaringar menar också någon lärare är en anpassning, även om denne egentligen inte betraktar det som en extra anpassning.

Vid genomförda lektionsobservationer noterar Skolinspektionen och SPSM att följande insatser förekommer, vilka ibland pekas ut som extra anpassningar av skolan:

Mindre grupp för lästräning. Högläsning i form av uppläsning mening för mening. En resursperson finns avsatt som ansvarar för gruppen. Under lektion tillhandahålls särskilt läromedel anpassat till aktiviteten. Läromedlet bestod av en text kopierad ur en bok samt en stencil där orden fick fylla i ord från texten som saknades i meningarna. Orden stod längst ner på sidan. Lektionen bestod av flera olika aktiviteter. Läraren läste högt, eleverna läste högt, eleverna gjorde en övning där de fyllde i ord som saknades i meningar. Meningarna byggde på texten de läst. Läraren gav Julia en utmaning i början av lektionen då alla elever skulle läsa. Julia följde då med bra och läste med full fokus. I slutet av lektionen då läsningen var frivillig saknades denna utmaning och Julia blev sittande passiv, gäspade, sträckte på sig och snurrade på stolen.

Julia fick särskild uppmuntran i samband med vissa andra lektioner, exempelvis vid läsning. Detta ledde till att hon blev drivande, aktiv och reflekterande. Hon kunde då förklara och lösa den aktuella uppgiften.

Läraren uppmuntrade Julia genom att placera sig bredvid henne vid bordet då hon skulle påbörja den uppgift hon skulle utföra på egen hand. Läraren gav också Julia positiv feedback genom att uppmuntra henne att hon kunde och att hon nästan slutfört sin uppgift redan. När Julia var färdig så påpekade läraren också att Julia arbetat självständigt och att resultatet var bra.

Skolinspektionens bedömning av Julias behov av extra anpassningar utgår från det konstaterande av hennes behov som gjorts under fråga 2 ovan.

Skolinspektionen konstaterar att endast enstaka exempel på insatser kring identifierade behov finns representerade i observerad undervisning (i den mindre gruppen för lästräning) vad gäller: struktur, rutiner och tydlighet under skoldagen; tydliga instruktioner – både muntliga och skriftliga, gärna med visuellt stöd både i form av bilder och text; korta genomgångar, varierade arbetsuppgifter under lektionen; uppmärksamhet och uppmuntran för att behålla fokus; samt ett anpassat och lugnare arbetstempo. Det är dock en minoritet av lektionstiden som genomförs på detta sätt och endast i stöd-lektioner i ett ämne. Därtill förekommer: hjälp att komma igång med sitt arbete vid självständiga arbetsuppgifter; kontinuerlig feedback för att skapa förståelse och öka förmåga till självständigt arbete och ansvar; samt uppmärksamhet och uppmuntran för att behålla fokus vid ytterligare någon lektion.

Extra anpassningar för att möta dessa behov behövs i högre grad och i fler ämnen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolans extra anpassningar inte ges utifrån elevernas förutsättningar och behov, vilket är en förutsättning för att dessa ska nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att granska om elever som inte når eller riskerar att inte nå kunskapskraven och som inte får särskilt stöd får extra anpassningar i undervisningen som utgår från deras förutsättningar och behov så att de kan nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Följande frågeställning är aktuell:

Får elever i behov av extra anpassningar en undervisning som möter deras förutsättningar och behov, så att de kan nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling?

För att besvara denna huvudfrågeställning ställs följande delfrågor i granskningen.

1. Genomför skolan extra anpassningar för eleven och görs de extra anpassningarna i ett tidigt skede?
 - 1.1. Har lärare och annan skolpersonal nu och tidigare ett ändamålsenligt arbete kring eleven för att tidigt uppmärksamma och identifiera elevens behov av extra anpassningar?
 - 1.2. Sätter skolan in extra anpassningar skyndsamt?
 - 1.3. Följer skolan kontinuerligt upp extra anpassningar för att säkerställa att de har avsedd effekt för eleven och annars korrigeras?
2. Görs en tillräcklig analys av elevens förutsättningar och behov för att kunna ge eleven relevanta extra anpassningar?
3. Ges extra anpassningar i nuläget utifrån elevens förutsättningar och behov så att eleven kan nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling?

Metod och material

Kvalitetsgranskningen har en fallstudiedesign. Granskningen avgränsas till skolformen grundskolor och årskurs 4 och genomförs i två steg genom att först ta reda på elevernas behov för att i steg två granska hur skolan möter dessa i ett tidigt skede.

Skolinspektionen har tagit del av elevernas skriftliga individuella utvecklingsplaner från årskurs 1-4 och andra dokument som skolan har avseende de berörda eleverna inför intervjuer och observationer.

Lektionsobservationer har genomförts i ett urval av ämnen som eleven har samt specifikt i det ämne (svenska och/eller matematik) där eleven inte når eller riskerar att inte nå kunskapskraven. Intervjuer med elever, vårdnadshavare, lärare, elevhälsa och rektor har också genomförts.